

דרשונני וזחי

גיליון שבועי
לעיון והעמקה
בתורת המחשבה

קדמאה

להורות תורת רבותני

היאומים העלי' והחשבה

גיליון מס' 24

פרשת ויצא תשפ"ג

מחשבה ראשונה

דבר המערכת

ועשית ככל אשר יורוך

בשבוע זה אנו עומדים כבר בפתח הגיליון הכ"ד היוצא לאור בסייעתא דשמיא. והאמת חייבת להיאמר שלא צפינו זאת, ולא התכוננו לכך, לא חשבנו שהגיליון יתפשט כה מהר בכל רחבי העולם, ובכל שכבות הציבור, ולמרות שעשרות אלפי גליונות יוצאים לאור מידי שבוע בשבוע, אין הקומץ משיביע את הארץ, ובכל עת אנו מקבלים בקשות לקבלת הגיליון מבתי כנסיות ובתי מדרשות בערי השדה שלא מקבלים את הגיליון...

אמנם התפשטות מהירה ועצומה זו, אליה וקוץ בה, ולצד השמחה על זאת שאנו זוכים לראות בעיינינו את הצימאון הגדול של "לא רעב לחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה'", ואת התשוקה החזקה בקרב כל שכבות הציבור להעמיק בענייני המחשבה ויסודות העבודה, יש גם חיסרון מסוים שתפוצה נרחבת זו גוררת, הזאת משום שההד גדול שקיבל גיליון זה, והדיונים הסוערים שעלו בבתי המדרשות ובהיכלי הכוללים, על הסוגיות הנדונות בגיליון, גרמו לכך שלא רק תלמידי חכמים מביני מדע יראי ה' והושבי שמו, יקראו ויתעמקו בגיליון זה, אלא גם בחורים צעירים שעדיין לא קראו ולא שנו, נמשכו לעיין בגיליון ולהעמיק בסוגיות אלו, וזאת למרות שמלכתחילה נכתב גיליון זה בלשון קשה ועמוקה יותר, ואין עלון זה דומה כלל בסגנונו לשאר עלונים החביבים על בני הנעורים...

בנוסף לנקודה זו נשמעה גם ביקורת מצד כמה וכמה קוראים על הניסוח שהובא כמה פעמים בגיליון זה, שממנו יכול להשתמע כאילו ישנה הערכה או הצדקה ללימוד פילוסופיה וחקירה, והאמת היא שאין זה כך כלל, ובוודאי שבימינו אין צורך להעמיק בפילוסופיה ח"ו. [ואין להביא ראיה כלל מהראשונים כמלאכים שעסקו בכך, משום שבזמנם זו הייתה התגובה הנחוצה לנסינות הדור ההוא, ועוד חזון למועד להאריך בפרק זה בתולדות עם ישראל, ולסקר את גדל ההצלחה שהצילו רבותינו הראשונים בכך].

אי לכך והיות שאנו אמונים על המצווה לשמוע דברי חכמים, וכפי שמסביר החינוך בספרו שמצווה זו נוהגת גם בזמננו, וכלשונו (מצוה תצ"ה) **"ובכלל המצוה גם כן לשמוע ולעשות בכל זמן וזמן כמצוות השופט, כלומר, החכם הגדול אשר יהיה בינינו בזמננו**, וכמו שדרשו זכרונם לברכה (ראש השנה כה) **"זאל השופט אשר יהיה בימים ההם" - יפתח בדורו כשמואל בדורו, כלומר, שמצוה עלינו לשמע בקול יפתח בדורו כמו לשמואל בדורו. והעובר על זה ואינו שומע לעצת הגדולים שבדור בחכמת התורה ככל אשר יורו מבטל עשה זה ועונשו גדול מאוד, שזהו העמוד החזק, שהתורה נשענת בו, ידוע הדבר לכל מי שיש בו דעת".**

הוחלט על פי הוראת גדולי הרבנים שליט"א, לשנות מעט את סגנון הגיליון, ולמרות שבוודאי גם מהיום והלאה יעסוק גיליון זה בענייני המחשבה ויסודות הדת, מכל מקום הגישה לנושאים הללו תהיה מצד אחר, כך שאותם עניינים עמוקים יוארו באורם של תלמידי הבעש"ט הק, כמו כן יושם דגש מיוחד על מצוות ידיעת ה', אך גם זאת רק על פי דרכם ומשנתם הבהירה של רבותינו מאורי אור - גדולי החסידות.

והיא רעווא שנזכה להרבות דעת ולהגדיל תורה, ושלא יצא מכשול מתחת ידינו. וכתפילתו של ר' נחוניא בן הקנה **"שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה, וישמחו בי חברי, ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא אומר על מותר אסור ועל אסור מותר, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמה בהם. כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך"**, אכ"ר.

כתוב העלון:

2 סודו של הרמב"ם. מדור מחשבת יסוד

4 המעבר מ'גבורה' לתפארת'. מדור מחשבת הפרשה

6 תפילת ערבית - האור שבתוך החשיבה. מדור ממחשבה למעשה

8 ספר הכוזרי וממלכת כוזר. מדור עקבות המחשבה

העיקר הראשון: מציאות ה' ענף ב': פולמוס הצמצום (ד')

סודו של הרמב"ם

בפרקים הקודמים ביארנו על מה נסב הפולמוס הגדול - פולמוס הצמצום, וראינו שהבנת דברי האר"י ז"ל בסוגיית הצמצום - האם באמת צמצם עצמו ומהותו ח"ו או שזה רק הסתרה מסוימת, כבר היתה שנויה במחלוקת בין גורי האר"י.

כמ"כ ראינו את דעת קדשם של מאורי החסידות ששללו בתוקף את ההבנה הפשוטה, וסברו שהכוונה רק להסתרה מסוימת אבל באמת "הקב"ה מלא ממש את העליונים ואת התחתונים ואת השמים ואת הארץ ממש, מלא כל הארץ כבודו ממש", (תניא פרק מ"ב). בנוסף ראינו שעל פי פשוטות לא נחלקו הגר"א וגאוני ליטא על הבנה זו, אלא סברו שבהשפעת יסוד זה יכולים לבוא לידי טעות בדרכי העבודה, וכפי שראינו בפרק הקודם שחששו שמחמת ההבנה ש"מלא כל הארץ כבודו", יכולים אנשים רבים להגיע לבלבול ולחשוב שישוד זה סותר את יסוד הבחירה.

בפרק זה נחזור כמה מאות שנים אחורה, נדלה מבארנו הבלתי נדלה של רבינו הרמב"ם, ונראה מה הייתה דעת קדשו בנוגע לסוגיא זו, והאת למודעי שלמרות שרבינו הרמב"ם לא עסק בגלוי בסודות התורה אלו, טמונים בדבריו גם יסודות אלו, וכפי שכבר כתב הרמב"ם עצמו בהקדמה לספרו שמלבד הרובד הגלוי בספר ישנו עוד רובד עמוק שבו מסתתר סוד גדול...

הוא היודע הוא הידוע = ממלא כל עולמין

הנהגה בשער היחוד והאמונה (פרק ז'), כבר הביא בעל התניא עצמו הוכחה ברורה מדברי הרמב"ם, וכלשונו,

"והנהגה במה שכתבתי יובן מה שכתוב אני ה' לא שניתני, פירוש שאין שום שינוי כלל, כמו שהיה לבדו קודם בריאת העולם כך הוא לבדו אחר שנברא, וזה שנאמר אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא העולם, בלי שום שינוי בעצמותו ולא בדעתו, כי בידיעת עצמו יודע כל הנבראים, שהכל ממנו ובטל במציאות אצלו.

וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל שהוא היודע והוא הידוע והוא הדעה עצמה, הכל אחד, ודבר זה אין כח בפה לאמר, ולא באוזן לשמעו, ולא בלב האדם להכירו על בוריו, כי הקב"ה מהותו ועצמותו ודעתו הכל אחד ממש, מכל צד ופינה בכל דרך יחוד".

והנה למרות שדברי הרמב"ם אלו (הלכות יסודי התורה פרק ב' הלכה י') ידועים לכל, אין איש שם על לב להבין את ההוכחה הגדולה שיש מן להבנה שמלא כל הארץ כבודו, ושכל דבר הנראה כגשמי זה למעשה אלוקות מוסתרת, שהרי איהו ממלא כל עולמין, ונראה את ביאורו של בעל התניא עצמו המבאר האין מדברי הרמב"ם אלו מוכח כך.

"שהוא היודע והוא הידוע והוא הדעה עצמה... ואין דעתו דבר נוסף על מהותו ועצמותו כמו שהוא בנפש האדם, שדעתה דבר נוסף על מהותה ומורכב בה, שהרי כשהאדם לומד ויודע איהו דבר, כבר היתה בו נפשו המשכלת בטרם שלמד וידע, ואחר שלמד וידע ניתוספה ידיעה זו בנפשו, ואין זו אחדות פשוטה אלא מורכבת. אבל הקב"ה הוא אחדות פשוט בלי שום הרכבה וצד ריבוי כלל, ואם כן על כרחך מהותו ועצמותו ודעתו הכל דבר אחד ממש בלי שום הרכבה, ולפיכך כשם שאי אפשר לשום נברא בעולם להשיג מהות הבורא ועצמותו, כך אי אפשר להשיג מהות דעתו, רק להאמין באמונה שהיא למעלה מהשכל ומהשגה שהקב"ה יחיד ומיוחד הוא ודעתו הכל אחד ממש, ובידיעת עצמו מכיר ויודע כל הנמצאים עליונים ותחתונים עד שלשול קטן שבים ועד יתוש קטן שיהיה בטבור

הארץ אין דבר נעלם ממנו, ואין ידיעה זו מוסיפה בו ריבוי והרכבה כלל, מאחר שאינה רק ידיעת עצמו ועצמותו ודעתו הכל אחד".

או בתמצות למשפט אחד: היות שהש"ת יודע כל, וידיעתו היא לא ידיעה של דבר חיצוני [וכלשון הרמב"ם הוא היודע הוא היודע והוא הדעה], מוכרח שהכל זה הוא...

ההכרח שצמצום לא כפשוטו

ובהמשך דבריו (שם) מביא בעל התניא הוכחה זו, ועוד הוכחה נוספת, ששיניהם מכריחות שהצמצום לאו כפשוטו, וכלשונו, "והנה מאן יש להבין שגגת מקצת חכמים בעיניהם ה' יכפר בעדם, ששנו וטעו בעיונם בכתבי האר"י ז"ל, והבינו ענין הצמצום המוזכר שם כפשוטו, שהקב"ה סילק עצמו ומהותו ח"ו מעולם הזה, רק שמשגיח מלמעלה בהשגחה פרטית על כל היצורים כולם אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. והנה מלבד שאי אפשר כלל לומר ענין הצמצום כפשוטו, [כאן מביא רבינו את ההוכחה הראשונה] שהוא ממקרי הטף, על הקב"ה הנבדל מהם ריבוא רבבות הבדלות עד אין קץ, אף גם זאת לא בדעת ידברו, [כאן מביא רבינו את ההוכחה השנייה שזה מוכרח גם מדברי

הנשר הגדול] מאחר שהם מאמינים בני מאמינים שהקב"ה יודע כל היצורים שבעולם הזה השפל ומשגיח עליהם, ועל כרחך אין ידיעתו אותם מוסיפה בו ריבוי וחידוש, מפני שידוע הכל בידיעת עצמו, הרי כביכול מהותו ועצמותו ודעתו הכל אחד, וזהו שכתוב בתיקונים (תיקון ז'): "דלית אתר פנוי מיניה לא בעילאין ולא בתתאין" עכ"ל.

הרי לנו שני הוכחות שאין הצמצום כפשוטו א. שצמצום והקטנה שייך רק במשהו חומרי וגשמי ב. שהרי הוא יודע כל, והיות שהוא יודע הכל בידיעת עצמו ולא בידיעה חיצונית, מוכח שהוא הכל.

החקר אלוה תמצא?

אמנם לאחר שהוכח ששיטתו של הרמב"ם היא גם שהוא יתברך ממלא כל עולמין, יוקשה לנו שהרי ידועה שיטתו של רבינו במורה נבוכים (חלק 1 פרק י"ז) שהשגחת הש"ת בפרטות היא רק במין האנושי, וכלשונו, "זהו הדעת אשר אאמינהו הוא יותר מעט ההרחקות מן הדעות הקודמות ויותר קרוב אל ההיקש השכלי. והוא שאני אאמין שההשגחה האלוקית אמנם היא בזה העולם התחתון - רצוני לומר מתחת גלגל

הירה - באישי מין האדם לבד וזה המין לבדו הוא אשר כל עניני אישיו ומה שישגים מטוב או רע נמשך אחר הדין כמו שאמר 'כי כל דרכיו משפט'. עכ"ל. [ועוד חזון למועד להיכנס ולהעמיק בסוגיא ההשגחה עצמה].

ולכאורה הבנה זו סותרת את ההבנה שהכל מתאחד באחדות הפשוטה, שהרי אם כל הנבראים הם חלקים ממנו יתברך, ומתאחדים עמו באחדות פשוטה ממש, איך שייך לומר שעל זה משגיח פחות ועל זה יותר. שהרי חוסר

השגחה משמעותה ניתוק, שהכוונה היא שכביכול יש מקרים שיקרו בו שלא היה בדעת הא-ל אלא נגרמו במקרה, ואם כן זה סותר את היסוד שהכל זה אלוקותו יתברך?...

אמנם על ענין זה כבר מציינו שביאר לנו רבינו הגדול, שאכן אין ביכולת האדם להשיג ולהבין ענין זה של דעת הא-ל, וכן כתב רבינו בפירוש על קושיא אחרת שהקשה על ענין זה של ידיעת הא-ל, [הקושיא הידועה של בחירה וידיעה], וז"ל, "שמא תאמר והלא הקב"ה יודע כל מה שיהיה, וקודם שיהיה ידע שזה יהיה צדיק או רשע או לא ידע? ואם ידע שהוא יהיה צדיק אי אפשר שלא יהיה צדיק, ואם תאמר שידע שיהיה צדיק ואפשר שיהיה רשע, הרי לא ידע הדבר על בוריו?"

ועל קושיא זו אומר רבינו "דע שתשובת שאלה זו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, וכמה עיקרים גדולים והררים רמים תלויים בה, אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר: כבר בארנו בפרק שני מהלכות יסודי התורה שהקב"ה אינו יודע מדיעה שהיא חוץ ממנו, כבני אדם שהם ודעתם שנים, אלא הוא יתעלה שמו, ודעתו - אחד, ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על בוריו. וכשם שאין כח באדם להשיג ולמצוא אמתית הבורא, שנאמר: כי לא יראני האדם וחי, אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא, הוא שהנביא אמר: כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם ה'". הרי לנו שבענין זה של דעת הא-ל סובר גם הרמב"ם עצמו [שבכל מקום כן מסביר הכל שיובן גם לשכל אנוש] שאין בכוחו להבין.

ודברי רבינו הללו הם יסוד גדול לענין הצמצום, שצריך שתהיה בנו ההכרה שתכלית הידיעה שנדע שלא נדע, וכדאיתא בספר עקידת יצחק [שער נד] "תכלית מה שנדע - שלא נדע", ובהבינו יסוד זה נוכל גם להבין שגם במחלוקת בסוגיית הצמצום אין אנו יודעי כל, ואצלו יתברך יכולים לשכון כל הניגודים כאחד...

כמו שהיה לבדו קודם בריאת העולם כך הוא לבדו אחר שנברא, וזהו שנאמר אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא העולם

הסולם שמגלה את השמימיות שבארציות...

עיונים בפרשתנו

כבר משמה של פרשתנו - פרשת 'ויצא', רואים שדגש מיוחד שמה התורה על עצם סיפור יציאתו והליכתו של יעקב אבינו. על אף שישנם בפרשתנו כמה וכמה עניינים הנראים על פניו כמהותיים יותר, כעבודתו של יעקב אבינו אצל לבן, סיפור נישואיו עם רחל ועם לאה ולידת השבטים הקדושים שבטי י-ה, בחרה התורה להדגיש בפרשת 'ויצא' דווקא את סיפור יציאתו והליכתו של יעקב אבינו, ולכאורה צריך להבין מהו הלימוד שאפשר ללמוד מכך, ולהלן נראה שכשנתבונן ונדייק היטב בפסוקים נראה שישנם עוד כמה וכמה קושיות, ונקודות האומרות דברשנו.

בסיפור יציאתו וההליכה לחרן

א. כבר עמד רש"י על הקושיא מדוע הוזכר הכתוב יציאתו של יעקב אבינו, ותירץ על כך "אלא מגיד שיציאת צדיק מן העיר עושה רושם", אמנם תירוץ זה גופיה צריך ביאור, שהרי כבר באברהם אבינו כתבה התורה (בראשית י"ב ה) "ויקח אברהם את שרי אשתו וגו' ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען", וא"כ מדוע רק פה אצל יעקב אבינו ראה רש"י הק' לנכון לדרוש דרשה זו.

ב. בפסוק הבא (יא) "ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וכו' וישכב במקום ההוא", צריך להבין, מדוע מדגישה התורה כמה פעמים את עניין המקום, וכפי שכתוב, "ויפגע במקום", "ויקח מאבני המקום", "וישכב במקום ההוא" "אכן יש ה' במקום הזה".

בחלומו של יעקב אבינו

א. בסיפור חלומו הנשגב של יעקב אבינו ישנם כמה וכמה נקודות קשות, ראשית כל צריך ביאור מדוע נצרך כל המחזה עם הסולם ומלאכי אלוקים העולים ויורדים בו, והלא עיקר המחזה היה הגילוי של 'זוהנה ה' ניצב עלי', ההבטחה הגדולה 'ושמרתך בכל אשר תלך', והבטחת ירושת הארץ.

ב. כבר הקשו רבים ובראשם רש"י הק', למה ראה יעקב אבינו במחזה מלאכי אלוקים עולים ויורדים, והלא לכאורה הסדר הנכון הוא תחילה יורדים [מן השמים] ואחר כך עולים.

ג. בהמשך הפסוקים אנו רואים שאתה שהקיץ יעקב אבינו אמר "אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי", ולכאורה קשה שהרי יעקב אבינו ידע על קדושת המקום, וכדאיתא בגמרא (י הליך צא) "כי מטא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר וחזר עד בית אל", מוכח שהוא כן ידע על הקדושה, ועל כך שזה מקום מסוגל לקבלת התפילות.

ואסרו חכמים
שיהא אדם מסוג
עצמו בתענית
ועל כל הדברים
האלו צוה שלמה
ואמר אל תהי
צדיק הרבה זאל
תתחכם יותר
למה תשזמם

בגדרו של יעקב אבינו

א. בהמשך הפסוקים מספרת לנו התורה הק' על נדרו של יעקב אבינו, שנדר "אם יהיה אלוקים עמדי ושמרני בדרך הזה וכו', והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלוקים, וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך", וקשה, שהלא ה' כבר הבטיח לו "ושמרתך בכל אשר תלך", ואם כן איך יתכן שפקפק יעקב אבינו ה', ואמר "אם יהיה אלוקים עמדי".

ב. עוד קשה שרואים שכבר מזמן אברהם אבינו ע"ה היתה נהוגה מצוות מעשר וכפי שכתוב, (בראשית י"ד ז) "ויתן לו מעשר מכל", ואם כן מה התגבד יעקב ומה הוסיף באומר, שאם יהיה אלוקים עמדי "כל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך".

ג. צריך גם להבין את לשונו של יעקב אבינו שאמר "אם יהיה אלוקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אני הולך", מה ראה יעקב אבינו לנכון להדגיש את 'הדרך הזה', ומדוע לא ביקש שמירה בכל דרכיו, וכפי הבטחת הש"ת "ושמרתך בכל אשר תלך".

מידת תפארת - קידוש החומר

ויתיישב על פי מה שכתבו חכמי הח"ן, שלא כמידת יצחק אבינו שהייתה מידת הגבורה וכלשון הכתוב 'פחד יצחק', מידתו של יעקב אבינו שהיא תפארת כדכתיב 'תתן אמת ליעקב'.

וראשית כל נבאר מה משמעותם של שני מידות הללו, ומה ההבדל ביניהם בדרכי העבודה.

דבר זה ידוע לכל שמידת הגבורה היינו מידת הדין, ודרך העבודה של מידה זו היא דרך הצמצום וביטול כל העניינים הגשמיים, והעובד את הש"ת במידה זו ילחם בגבורה בכל התאוות הגשמיות וענייני עולם הזה, עד שישאיר בלתי לה לבדו.

אך שונה היא בתכלית העבודה במידת התפארת, שהיא קו האמצע והמידה הממוצעת, והעובד את ה' בדרך זו, אין עבודתו לבטל את כל העניינים הגשמיים ולהילחם בהבלי העולם הזה, אלא תכליתו היא לקדש את העניינים הגשמיים דייקא. וכפי שאיתא במשנה (אבות פ"ב מ"א) "איזו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שתפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם", והיינו שיהיה נח למקום ונח לבריות, ומשלים עצמו בינו לבוראו ובינו לחבריו, ואין דרך עבודה זו בנייתק מאנשים אחרים, ובקידוש מלחמה נגד העולם הזה. וכפי שפירש הרמב"ם שם שדרך ישרה היא המידה האמצעית,

וכבר נתגלה בדברי חכמי אמת שהרמב"ם כיון בזה למידה התפארת שהיא המידה הממוצעת.

וכה דיבר בקדשו הנשר הגדול בהלכות דעות (פרק א' הלכה ד): "הדרך הישרה, היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם... לפיכך צוו חכמים הראשונים, שיהא אדם שם דעותיו תמיד, ומשער אותם, ומכוין אותם בדרך האמצעית כדי שיהא שלם בגופו. עכ"ל".

וביתר ביאור כתב (שם פרק ג' הלכה א): "שמוא יאמר אדם הואיל והקנאה והתאוה והכבוד וכיוצא בהם דרך רעה הן, ומוציאין את האדם מן העולם, אפרוש מהן ביותר ואתרחק לצד האחרון, עד שלא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא ישב בדירה נאה וכו', גם זה דרך רעה היא ואסור לילך בה, המהלך בדרך זו נקרא חוטא, כך אמרו חכמים, לא דייק מה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך דברים אחרים, ובכלל הזה אלו שמתענין תמיד, אינן בדרך טובה, ואסרו חכמים שיהא אדם מסוג עצמו בתענית, ועל כל הדברים האלו וכיוצא בהן צוה שלמה ואמר אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר למה תשזמם".

לאחר ששולל הרמב"ם דרך זו של מלחמה בענייני העולם הזה, מבאר הרמב"ם שהדרך היא לקדש דווקא את ענייני העולם הזה, וכלשונו בהלכה ד', "צריך האדם שיכוון לבו וכל מעשיו כולם לידע את השם ברוך הוא בלבד". היוצא לנו בדבריו הק' שאכן דרך העבודה במידת התפארת היא דווקא העלאת כל התאוות הגשמיות לכבודו, וגילוי אור יתברך בכל.

מגבורה לתפארת

והמתבונן יראה שלא משעה ראשונה אחז יעקב אבינו במידת התפארת ובדרך עבודה זו, ואדרבה, מתחילה היה יושב בארץ מגורי אביו, היינו שאחזו במידת הגבורה - מידת פחד יצחק, וכפי שמשמע גם בלשון 'מגורי' שהוא גם לשון פחד.

ולכן באמת אנו רואים שהיה פרוש מן האשה עד שהיה בן פ"ד שנים, וארבע עשרה שנה נטמן בבית שם ועבר, ובגדל פרישותו לא היה לו שיע ידע שיש ושיהי בכל ענייני העוה"ז, לא משא ומתן ולא קיבוץ טמון, וכלשון הכתוב "ויעקב איש תם יושב אהלים".

צא ולמד עד היכן הגיעו הדברים, ומה נשגבה היתה פרישותו, ממה שהעיד עליו הכתוב "וישכב במקום ההוא", ופירש רש"י "במקום ההוא לשון מיעוט, באותו מקום שכב אבל י"ד שנים ששימש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה".

אך סוף סוף חזקה עליו מצוות אביו ואמו (פרק כ"ח פסוק ב) שציוו עליו "קום לך פדנה אים ביתה בתואל אבי אמך וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך", ומכאן ואילך אחז בדרך הממוצע ואימץ את מידת התפארת.

הסולם המחבר שמיים וארץ

וזוהו היסוד להבין להשכיל, ולרומם ההשגות, בבואנו להתבונן בפרשתנו, ולהבין מה לימדה אותנו תורתנו הק' בכל סיפור הליכתו של יעקב אבינו, חלומו הנשגב, ונדרו.

מחשבת הפרשה

מאצרים של רבותנו בעלי המחשבה בענייני דיומא

שכל פרט ו פרט בפסוקים אלו בא להורות לנו את הדרך הישרה שבה נלך וכפי שנפסק ברמב"ם כהלכה, והיא שלא ילחם האדם נגד כל

ענייני הגשמיות, אלא יאחז במידת התפארת ויקדש החומר ובכך יגלה אלוקותו בתחנותיו. ועתה ניתנה ראש ונשובה, ונראה שעל פי זה יתיישבו הקושיות כולן.

סיפור יציאתו וההליכה לחרן.

ראשית כל יתבאר לנו למה הדגישה התורה את יציאתו של יעקב אבינו, שאכן יציאה זו לא הייתה יציאה פיזית נרידא, אלא יציאה ממידתו ודרכו הקודמת, ומעבר לדרך המפוארת, שהיא עבודת גילוי האלוקות בעולם הזה דייקא, וזהו יציאת צדיק שעושה רושם, שאכן בהליכתו זו סלל לנו את הדרך שבה נלך. על פי זה נבין גם את ההדגשה היתרה של המקום, שאכן זה היה החידוש, ש"יש ה' במקום הזה", וגם בתוך הארציות מסתתר אור עצום.

סיפור חלומו של יעקב אבינו.

יסוד גדול זה רמזה לנו התורה במראה הסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, הרומז על ענייני העולם הזה, שאכן הם עניינים ארציים ונמוכים, אך ראשו מגיע השמימה, ובעבודה נכונה יכול האדם לרום ולזכך החומר, ולגלות את אורו ויתברך המסתתר בכל דבר. ובהו יתרוץ מה שאמר יעקב אבינו "אכן יש ה' במקום הזה", שלמרות שוודאי ידע את קדושת המקום וסגולתו כפי שאיתא בגמרא, מכל מקום לא ידע שיש ה' בעולם הגשמי - 'במקום הזה'. וכעת יובן גם מדוע ראה תחילה מלאכי אלוקים עולם ואחר כך יורדים, שרומז על החלק אלוה ממעל שיש בכל אדם ואדם השואפת ועולה למעלה, שבכח חלק אלוה זה יכול האדם לרדת, לתקן ולהאיר את כל המקומות הנמוכים והפינות החשוכות...

נדרו של יעקב אבינו.

על פי יסוד זה יואר באור יקרות עניין נדרו של יעקב אבינו, שוודאי שהוא האמין בהבטחה 'ושמרתך בכל אשר תלך', אך בקשת השמירה שבגדרו לא הייתה מהסכנות הגשמיות המתרגשות ובאות בדרכים, אלא ביקש סייעתא ועומק הגשם, בשביל לגלות את האור הטמון שם, וזה גם מדוקדק בלשונו "ושמרני בדרך הזה". ועל פי זה נבין גם מדוע נדר רק שיתן מעשר מכל ולא יותר מכך, שאכן דרך הפרישות להקדיש הכל למזבח, אבל המידה האמצעית - מידת התפארת היא שמפריש רק מעשר בלבד, ובשאר יודע להשתמש כרצונו ה', וזו הייתה הבטחתו, שלא יתן את הכל, אלא רק המעשר, ובשאר יתנהג כמו שכתוב הון ועושר בביתו, וצדקתו עומדת לעד.

מעובד ע"פ ספר רצון משעה

”וכאשר תקום מן הספר, תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו”

ידועים דברי הרמב”ן באיגרתו ”וכאשר תקום מן הספר, תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו”, אולם לצערנו מיושמים דבריו אלו בדרך כלל רק בלימוד ספרי המוסר והחסידות, ואין איש שם על לב, שעל אחת כמה וכמה שבלמוד התורה חק צריכים אנו לקיים זאת, ולראות את עומק הדברים ומה ניקח ממנו לעבוד את ה'. וכפי שדרשו שתורה היא מלשון הוראה, שעל פיה נדע את המעשה אשר נעשה ואת הדרך בה נלך...

על כן אודנו כגבר חלצינו, ואחר התייעצויות רבות הוחלט לשנות את מטרתו של מדור זה, ולהקדישו לכך - להביא כאן את לימודי ה' הנלמדים מכל פרשה ופרשה, וכפי שהאירו לנו בזה רבותינו הראשונים ומאורי החסידות.

יצאת יעקב

ללמדנו חשיבות מידת הביטחון

רבינו אברהם בן הרמב”ם

ויצא יעקב: זהו [בטחונו הגדול בה'] הוא הטעם בייצאת יעקב ע”ה מאצל יצחק ורבה לפדן ארם בידיים ריקניות מטוב עולם הזה ולבו מלא קורת רוח דתית. (פירוש ראב”ם בראשית כ”א ד”)

בראשית רבה

א. ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה רבי פנחס בשם רבי הונא בר פפא פתח (משלי ג) 'אז תלך לבטח דרךך אם תשכב לא תפחד', 'אז תלך לבטח' - זה יעקב דכתיב 'ויצא יעקב', 'אם תשכב לא תפחד' מעשו ומלבן ושכבת וערבה שנתך' - 'וישכב במקום ההוא'.
ב. רבי שמואל בר נחמן פתח (תהלים קכ”א) 'שיר למעלות אשא עיני אל ההרים', אשא עיני אל ההורים למלפני ולמעבדני [למלמדי ולעושי].

'מאין יבוא עזרי, אליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה 'ויקח העבד עשרה גמלים' ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד. רבי חנינא אמר גדוד שלחו. רבי יהושע בן לוי אמר שילה עמו אלא שעמד עשו ונטלה ממנו. חזר ואמר: מה אנא מובד סברי מן בריי [מה אני מאבד בטחוני מבוראי], חס ושלום, לית אנא מובד סברי מן בריי [אין אני מאבד את בטחוני מה], אלא 'עזרי מעם ה'.

[זהו מה שכתוב בהמשך] 'ה' ישמרך מכל רע' מעשו ומלבן, 'ישמרך את נפשך' ממלאך המות, 'ה' ישמר צאתך ובואך' - ויצא יעקב. (בראשית רבה פרשה ס”ח)

חלומי של יעקב

על ידי התבוננות שהכל מה', הזפכים כל האבנים-הקשיים לאבן אחת אלוהית

פרי הארץ

במדרש ויקח מאבני המקום, בתחילה היו הרבה אבנים וע”י יעקב נעשו אבן אחת, זהו שנאמר ויקח את האבן עיין שם. פתח הרב במדרש והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה זה סיני. והנה מלאכי אלהים אלו משה ואהרן.

אבל כללא דמילתא אמרו רז”ל חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם, וכן כל מאורעות העולם הכל בשבילי יחידו ממש, שהרי דיו לעולם בצדיק אחד כמאמר צדיק יסוד עולם, וכמאמר רשב”י דיו לעולם אני ואתה

ואם עיקר בריאת העולם הוא בשבילי אחד, כל שכן מאורעותיו של עולם אחר הבריאה אם טוב ואם רע, לכן צריך כל אדם לדעת בעצמו איך שהוא הגורם מאורעות העולם וחילופיהם...

ומעתה בכל מאורעות העולם חייב כל אדם לומר בשבילי, שכן הוא האמת. וביד כל אדם לתקן

המאורע ע”י יחוד קוב”ה ושכינתיה בעצמו. וכדברי הזוהר במעשה שבאו החברים לבקש מרשב”י על הגשמים ואמר שם תוכן דבריו הלא כי אין היחוד שלם פנים בפנים ולא זו משם עד שגם יחוד שלם בדביקות תורתו, ע”ש צחות לשון הזוהר.

והנה ענין יחוד קוב”ה הבינו הכתוב באמרו קודם החטא אדם הראשון ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבוששו ואח”כ וידעו כי עירומים הם. ויעש ה' להם מלבושים כתנות עור, הענין הוא מאמר והי האדם לנפש חיה, ופרש”י ז”ל חי שבכולן ע”ש, פירוש כי החיות שבאדם הוא החיות שבכולן בכל סדר הבריאה מסוף המעשה עד המחשבה תחילה, שהוא כל התורה כולה ויחוד קוב”ה ושכינתיה, כאמרם ז”ל הסתכל בתורה וברא ואם כן הגופים של אדם הן גופי תורה, אם כל דרכיו יכוננו הכין לקראת ה', ומעתה אין שום בושה בגוף ערום אחר שהוא גוף התורה, אם אמנם נאמר חמוקי יריכיך, מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר. הרי הגוף מסתיר את התורה להיותו בתוכו וחי בהם, מה שאין כן אחר החטא שהגוף היה נפרד וידעו כי עירומים הם. ויעש ה' להם כתנות עור שהם לבושים, להיות כל התורה הייתה צריכה להתגשם על דרך הגוף במצות גשמיות והיו צריכים עוד ללבושים.

והנה האדם שאמר שבשבילו נברא העולם וכן הוא מתנהג, לפי דרך הנהגתו לפני ה' ומעין המאורע בעולם, מבין החיסרון שבעצמו ורואה לשוב עד ה', להחזיר היחוד פנים בפנים, הוא הנקרא צדיק יסוד עולם שהוא המקשר כל העולמות ומתנהגים על ידו ונקרא בריה התיכון המבריה מקצה אל קצה, והוא הנקרא יעקב כמאמר תתן אמת ליעקב, כי אמת הוא המבריה כידוע, ומאמר אמת מארץ תצמח ומאמר ותשלך אמת ארצה, כי אפילו בכל הארציות האמת מבריה ומקשר אל השרש שהוא מדת יעקב.

והוא אמרם ז”ל 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה זה סיני' - פירוש התורה. ואמרם 'מלאכי אלהים אלו משה ואהרן' - פירוש הצדיקים, כי הצדיקים גמורים על ידי התורה שהוא יחוד קוב”ה ושכינתיה, הנה גופם הן גופי תורה וסולם המבריה מן הארץ עד לרקיע, והנה ה' נצב עליו, ודאי ה' הוא ולא אחר, כי לאדם כיוצא בו אין לו בעולמו בלתי ה' לבדו הבורא והוא הנברא בעולם לבדו וכל העולם נברא בשבילו. (פרי הארץ ויצא)

תיקון תפילת ערבית

כח התפילה והתקווה גם בעת הגלות והחשיכה

תורת אמת

ובדברנו אלו יובן גם דרשות חז”ל בפסוק ויפגע במקום, שהתקין תפילת ערבית, היינו שאין שום יאוש בעולם ח”ו, ואף בעת שנדמה כי ערבית וחשכות הוא ח”ו, הוא רק בבחינת הסתר פנים לפי שעה, כמו הערבית ממש שאינו רק לפי שעה והשמש מוכנת ועומדת להאיר את היום כן הישועה מוכנת ועומדת ואין שום יאוש בעולם ח”ו, והר”ע תפילת ערבית.

וזהו עומק אמרם ז”ל כל הסומך גאולה לתפילה של ערבית מובטח לו שהוא בן עולם הבא, היינו שסומך על הגאולה קודם התפילה, שבכך זה הוא עומד להתפלל, אף כי לעת עתה הוא של ערבית וחשכות הגלות המר והנמחר הזה נכון לבו בטוח שהגאולה מוכנת ועומדת, וחשכות הגלות רק לפי שעה עד עת קץ. הוא מובטח לו שהוא בן עולם הבא היינו שהגאולה קרובה לבוא. (תורת אמת ויצא ד”ה ובדבריו)

נאות הדשא

(לאבני נור)

ויפגע במקום פירשו חז”ל שתיקן תפילת ערבית, הפירוש שתיקן כי גם כשנמצאים בחושך והסתרת פנים ח”ו, כשאנו יכול להתקרב כלל להש”ת להתפלל אליו, עם כל זה במה שהאדם יודע שאין לו למי לפנות רק להש”ת, ומוכרח להתפלל אליו, על ידי זה יוכל להתקרב אליו הגם שאינו יודע כלל היאך, ולכך תפלה זו נקראת בשם פגיעה מלשון פגע והפצרה, שאף שאין לו במה להתפלל עם כל זה מפגיע ומפציר בלי טעם כלל. זהו שאמרו רבותינו ז”ל 'אמת ויצבי שחרית, אמת ואמונה ערבית', כי תפילת הערבית בזמן החושך עיקרה על ידי אמונה שהאדם נמשך אחר הש”ת, ומאמין כי ההסתר לטובה כדי שיתחזק בעצמו גם בתוך החושך שעל ידי זה יותר נחת רוח להש”ת, אבל אין כוונת הש”ת להסתיר באמת להאדם.

ובאמת תפילה זו מעולה יותר כיון שהאדם יודע שאין לו כלום והכל מה'. אם כן אין הכוונה לגרמיה, ואיו הסט”א יכולה לטורדו, וכן פירשו חז”ל והיה זרעך כעפר הארץ, ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה. כי על ידי שהאדם כעפר אצל עצמו ועומד רק להש”ת, ע”ז ופרצת וגו’ מגיע לנחלה בלי מצרים, כי אם הכוונה באמת רק להש”ת אין שום מעצור לאדם כי כל הבריאה מסייעת לעבודת הש”ת.

ספר הכוזרי וממלכת כוזר פרק ראשון

אלה תחת מסגרת שלטונית אחת - ממלכת כוזר, לאחר שדחקו את השבטים

הבולגריים משטחם והתפשטו עד ערבות הים השחור.

בשנים אלו הם סייעו לקיסר יוסטיניאנוס השני במלחמותיו, והעמידו לרשותו כוחות צבא גדולים ומאומנים. לאחר ניצחון הקיסר יוסטיניאנוס השני על הפרסים בנינו, גדל שטחה של הממלכה הכוזרית והתפשטה על חלק מהשטחים שהיו קודם תחת שלטון האימפריה הפרסית, בהם חבל טרנסאוקסניה, הנמצא כיום באוזבקיסטן.

כיבושים אלו גרמו לגידול עצום בשטחה של ממלכת כוזר, שבשנים אלו הייתה אחת הממלכות הגדולות והחזקות ביבשת אסיה, והשתרעה על כל שטחה של גיאורגיה ואזרבייג'ן, חצי משטח אוקראינה, חלק מרוסיה ועוד חלקים נכבדים מקזחסטן ואוזבקיסטן וטורקמיסטן, תחת שלטונה היו למעלה ממיליון וחצי איש, ובשיאה שלטה ממלכת כוזר על אזור של כ-3 מיליון קמ"ר, שטח שגדול פי 140 משטחה של ארץ ישראל!!

בשיא כוחה הייתה כוזר אימפריה ששלטה על עמים נוספים כמו האלאנים, הבולגרים, והסלאבים, ששילמו לה דמי חסות או השתתפו לצידה במלחמותיה.

בירת הממלכה הייתה העיר איטיל שעל גדות נהר הוולגה, איטיל הייתה מרכז הסחר החשוב והעיקרי של האזור. על פי מקורות היסטוריים ומכתבי בני התקופה עולה, שהעיר הייתה מחולקת לשני חלקים שביניהם הפריד הנהר, בין שני החלקים היה אי קטן שהתחבר ליתר חלקי העיר באמצעות גשר צף, באי שכנו ארמונות המלוכה של הכאקאן (המלך) והכאקאן-בן (המשנה למלך).

למותר לציין שכשאו רואים את סדר גדולה של ממלכת כוזר אנו מבינים שלא מדובר בנסיכות יהודית קטנה ועלומה, אלא בממלכה יהודית עצומה בגודלה, מה שהופך את סיפור התגירותם של הכוזרים למרתק פי כמה...

המשך יבוא

בשבוע הקודם סיימנו להתחקות אחר סיפור חייו המפעים של רבי יהודה הלוי, המגיע לפסגתו עם מיתתו בשערי ירושלים, מחובק עם אדמת ארץ הקודש...

בעקבות בקשות רבות שהגיעו מצד ציבור הקוראים, המבקשים להכיר את הרקע ששימש לכתובת ספרו הגדול של רבינו - ספר הכוזרי, ולגלות את האמת אודות הפרק העלום והאגדתי ביותר בתולדות עם ישראל - הלא הוא סיפור התגירותה של ממלכת כוזר האדירה, החלטנו להעמיק חקור ולהתחקות אחר סיפור עתיק יומין זה. בעזרת ה' בפרק זה נתחיל להסיר את הלוט, ולפור את הערפילים האופפים אגדה מפעימה זו...

טבע כוזרי שנמצא בחפירות בשבדיה שעליו חרוט "משה נביא הא-ל"

כוזריה - אל כ'וזר

בתח דברינו נעיר, שלו היינו מכנים את בני ממלכת כוזר האגדית בשם "כוזרים", הם אפילו לא היו מסתובבים לאחור, מפני ששם האמיתי היה הח'וזרים, או ח'וזר, ושם הממלכה הייתה כוזריה או אל כוזר, רק שיבוש לשוני בספרות של ימי הביניים העניק להם

את שם המוכר לנו. כעת כשאנו יודעים מה שמה האמיתי של "ממלכת כוזר", הבה נחזור אחורה למסע בזמן...

ראשית דבר נתחקה אחר מוצאו של העם הכוזרי לפני התגירותו. על פי הידוע היו הכוזרים שבטי נוודים שבעקבות מלחמות שונות נדחקו בסביבות שנות ד' אלפים ר' - ד' אלפים ש', (כ-450 אחר חורבן בית שני) ממונגוליה ומרכז אסיה על ידי שבטים שונים מאזורי ערבות רוסיה וסיביר, דרומה לאזור הקווקז.

מוצאם של שבטי ממלכת כוזר היה מגוון, חלקם הגיעו ממוצא פרסי וחלקם ממוצא סלאווי ואירופאי, אך על פי הידוע הייתה שכבת האצולה והנהגת העם הגיעו דווקא ממוצא טורקי, סימוכין לכך ניתן למצוא בחלק מהתארים של נכבדיהם - כגן-כאקאן ככינוי למלך, רב' ככינוי למשנה למלך.

שבטים אלו היו כשבטים נפרדים במשך כמה מאות בודדות, ובסביבות ד' אלפים ת"ק התאגדו שבטים

יוצא לאור ע"י מכון "קדמא" ובשיתוף עמותת קדושי מירון
עורך ראשי: הרב מרדכי ארנסטר
עורכים: הרב ברוך הערשלער, הרב שמעון ליברמן
להערות והארות: kadmaa10@gmail.com

לבקשת רבים ניתן להירשם
לקבלת הגיליון במייל כל שבוע,
באמצעות שליחת בקשה למייל:
kadmaa.m@gmail.com

